

Centar za politike i upravljanje
Centre for Policy and Governance

Odgovor na krizu: Kako maksimizirati doprinos telekoma u većinskom vlasništvu FBiH ekonomskom oporavku?

Autori: *Haris Abaspahić, Adis Muhović*; Doprinijela: *Lejla Dragnić*

Centar za politike i upravljanje
oktobar 2020.

Političko pitanje i ključna pitanja

Uzimajući u obzir širu podršku međunarodne finansijske pomoći koju traže bh. vlade kako bi se suzbile ekonomske i socijalne posljedice recesije, očekujemo da će se reforma preduzeća u većinskom vlasništvu vlada uskoro naći na političkoj agendi. Ovaj prioritet je bio ključni element, kako Reformske agende, tako i prethodnih programa Međunarodnog monetarnog fonda (MMF-a) i Svjetske banke. Od donošenja reformskih dokumenata, reformski progres u ovom kontekstu je bio prilično limitiran. Potreba za pravovremenim odlukama baziranim na činjenicama kako bi se maksimizirala uloga državnih preduzeća u procesu oporavka je više nego evidentna.

CPU se zalaže za širenje danas već prilično ograničene diskusije vezane uz ovu temu, kako bi se podržali nadolazeći procesi i odluke. Ova diskusija ima za cilj približavanje podijeljenih mišljenja o načinima na kojim se može maksimizirati doprinos ovih značajnih kompanija ekonomiji i društvu kao cjelini. Tačnije, trebamo sagledati razvoj tržišta,

poslovanje telekoma, te poslovne modele kako bi odgovorili na sljedeća pitanja:

- Kako poboljšati kvalitet i pristupačnost usluga?
- Koji je optimalni/očekivani doprinos telekoma u povećanju produktivnosti i razvoju digitalne ekonomije?
- Koje su očekivane finansijske i fiskalne koristi za privredu i građane od poslovanja telekom operatera u FBiH?
- Koje su deregulacije tržišta potrebne da bi se podržao efektivan razvoj sektora?

U nastavku dajemo obrazloženja koja će pomoći da se pokrene i konkretnije doprinese diskusiji o budućnosti telekom operatera u FBiH, u svjetlu tekuće ekonomske krize i očekivanog oporavka.

Pregled ključnih indikatora poslovanja u sektoru

Diskusija o budućnosti i mogućoj privatizaciji dva telekoma u većinskom državnom vlasništvu, aktualna je već deset godina u FBiH. Od tada, ključni indikatori poslovanja BH Telecoma i HT Eroneta (u vlasništvu FBiH: BH Telecom: 90%, Eronet 50,1%) su značajno smanjeni. Prihod BH

Telecoma se smanjio sa 526,73 mil. KM u 2015. na 486,95 mil. KM u 2019. godini, dok je kompanija generisala 218,78 miliona KM prihoda u prvoj polovini 2020. godine. Prihod Eroneta se smanjio sa 221,57 mil. KM u 2015. na 195,34 mil. KM u 2019., te na 87,94 mil. KM u prvih šest mjeseci 2020. godine.

Profitabilnost bilježi rapidan pad. BH Telecom je 2015. ostvario dobit od 80,17 mil KM, 2019. od 50,92 mil. KM, a u prvoj polovini 2020. dobit od 13,84 miliona KM. Eronet je 2015. ostvario dobit od 1,41 milion KM, 2019. od 0,12 miliona KM, a u prvoj polovini 2020. gubitak od 3,46 miliona KM. Evidentan je i pad uplata u javne budžete. BH Telecom je 2015. uplatio 80,24 miliona KM, a 2019. tek 37,60 miliona KM po osnovu poreza na dobit i isplaćene dividende. Eronet je 2015. uplatio 3,26 mil. KM, a 2019. tek 0,31 miliona KM. Sa druge strane, udio na tržištu se povećao u oba slučaja: BH Telecom sa 36,9% u 2015. na 39,3% u 2019.; Eronet – sa 15,3% u 2015., na 15,8% u 2019. godini.

Vlada RS je 2006. godine prodala 65% dionica Telekomu Srpske (M:Tel), u državnom vlasništvu, telekom operateru iz Srbije za 646 miliona Eura. Od tada, M:Tel ima poboljšanje u poslovanju – sa prihodima povećanim sa 473,87 miliona KM u 2015. na 519,20 miliona KM u 2019., te je u prvoj polovini 2020. godine ostvario 199,67 miliona KM prihoda. U 2019., M:Tel postaje

najprofitabilniji telekomunikacijski operater u BiH po prvi put. M:tel je imao 76,33 miliona KM dobiti u 2015., a 80,30 miliona KM u 2019., te 16,17 miliona KM u prvoj polovini 2020. godine. Ostaje najprofitabilniji operater i u prvoj polovini 2020. godine, kada se uporedi sa gubitkom HT Eroneta od 3,46 miliona KM, te 13,84 miliona KM profita BH Telecoma.

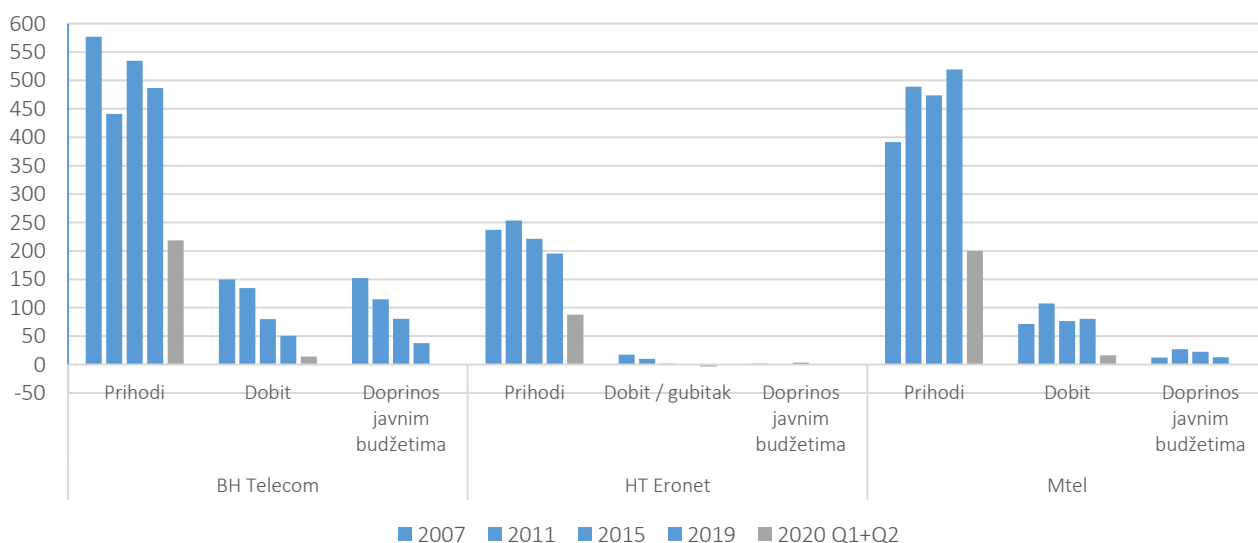
Grafikoni u nastavku prikazuju dugoročni tok indikatora poslovanja tri najveća telekoma u BiH. Grafički prikaz ostalih indikatora se nalazi u aneksu ovog dokumenta.

Dosadašnji razvoj i prethodna istraživanja

U 2014. i 2017. godini, CPU je objavio [dvije publikacije](#) čija je tematika procjena pozitivnih i negativnih strana privatizacije BH Telecoma u kontekstu kvalitete i pristupačnosti usluga, te ključnih performansi koje uključuju tržišni udio i tehnološki razvoj – uzimajući u obzir regionalna iskustva. Publikacije su analizirale opcije za restrukturiranje i privatizaciju, te su u tom periodu pružile dobru argumentaciju za političke debate na ovu temu.

Sa proširenim aranžmanom sa MMF-om iz 2016. godine, Vlada FBiH i MMF su se složili o nezavisnoj dubinskoj (*due diligence*) analizi nekoliko preduzeća u državnom vlasništvu, uključujući BH Telecom i HT Eronet, kao dio šire agende reforme javnih preduzeća.

Grafikon 1: Prihodi, profitabilnost, doprinos javnim budžetima tri telekom operatera (2007. - 2020.)

Finansirane od strane EU Delegacije u BiH, dubinske (*due diligence*) analize oba preduzeća su završene u januaru 2019., ali bez odluke o restrukturiranju ili privatizaciji.

Radna verzija analize MMFa “[Državna preduzeća u Bosni i Hercegovini: Procjena učinka i nadzora](#)” iz 2019. pruža dobro osnovana objašnjenja na ovu temu. Nalazi analize kažu: *“BH Telecom i HT Mostar suočavaju se s niskim finansijskim rizicima, analizu bi trebalo proširiti tako da uključuje operativnu analizu i međunarodnu usporedbu. Dobit i prihodi u ovim kompanijama znatno su opali tokom perioda 2014.-2017. Vjerovatno je da je vrijednost preduzeća značajno opala tokom ovog razdoblja i održivost njihovih trenutnih poslovnih modela može biti upitna.”*

Mišljenje javnosti

Mišljenja javnosti o poziciji ova dva telekoma su duboko podijeljena. Postoje oni koji traže više transparentnosti u radu telekoma, posebno kada se radi o javnim nabavkama i zapošljavanju, koji su često okarakterisani kao izvori patronaže i nepotizma. Sa druge strane, oponenti privatizacije referiraju se na telekome kao na “zlatne koke”, koje će uvijek biti profitabilne, odnosno dobra sredstva u rukama vlada, iako se njihov doprinos budžetima vremenom rapidno smanjivao.

Broj zaposlenih u oba telekoma se blago smanjio u proteklom periodu te postoje mišljenja da bi višak zaposlenih u administraciji i manjak inženjera i tehničara mogao ugroziti budućnost poslovanja i kvalitet usluge ovih kompanija.

Šire gledajući, javnost je generalno skeptična po pitanju privatizacije, zbog većinski negativnih ishoda dosadašnjih procesa privatizacije. Kao primjer, mogu se uzeti sredstva dobijena privatizacijom Telekoma Srpske, koja su u nekim slučajevima okarakterisana kao protraćena na upitne javne nabavke i investicije. Uzevši to u obzir, postoji jaka potreba za sveobuhvatnom procjenom benefita i nedostataka privatizacije ovih kompanija.

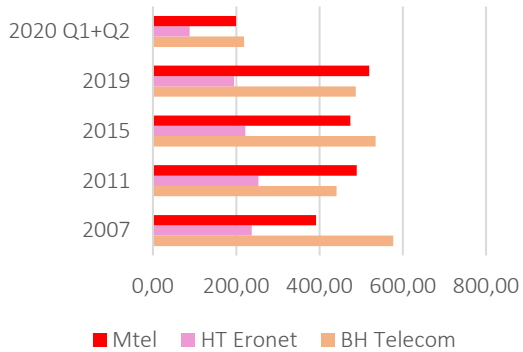
Telekomi i COVID-19

Danas, digitalna ekonomija uzima ključnu ulogu u ekonomskom napretku, te bi i telekomunikacijski operateri trebali adekvatno doprinijeti uslovima za digitalnu transformaciju preduzeća i javnih usluga. COVID-19 pandemija i ekonomska kriza čine ovo pitanje još relevantnijim – pristup, pouzdanost i pristupačnost brzom internetu i ostalim pratećim digitalnim servisima su preduslov za funkcionisanje mnogih aktivnosti u biznisu i javnim uslugama, uključujući i online nastavu. Globalno gledajući, pandemija je uzrokovala porast potražnje za mobilnim i internet uslugama.

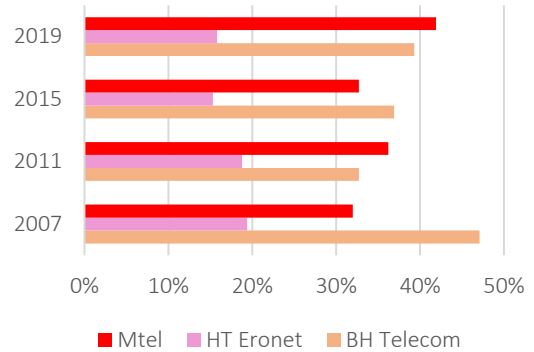
Također, optimizacija fiskalnog utjecaja telekom operatora trebala bi biti jedan od glavnih prioriteta Vlade FBiH, uprkos tekućoj krizi i fiskalnim neizvjesnostima. Kriza bi mogla pomjeriti naklonost Vlade ka prodaji dionica telekoma, što bi povećalo rizik od trošenja prihoda od eventualnih prihoda od privatizacije za pokrivanje tekuće potrošnje umjesto investicija.

Aneks – ključni indikatori poslovanja tri najveća telekom operatera u BiH (2007.-2020.)

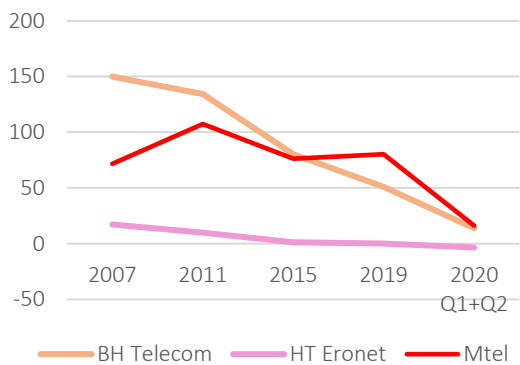
Grafikon 2: Prihod telekom operatera u periodu 2007. - 2020.

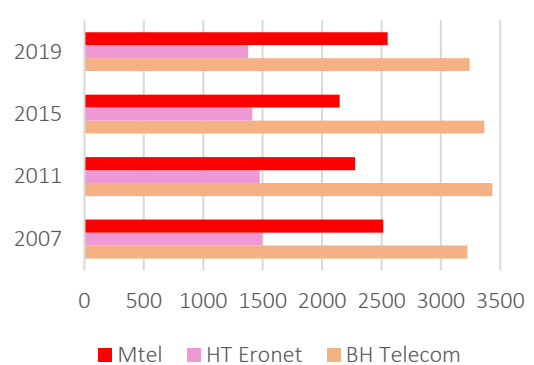
Grafikon 5: Tržišni udio telekom operatera u periodu 2007.-2019.

Grafikon 3: Dobit telekom operatera u periodu 2007.- 2020.

Grafikon 6: Broj zaposlenih u tri najveća BiH telekoma u periodu 2017.-2020.

Grafikon 4: Investicije telekom operatera u periodu 2007.-2019.

